

Чкалеска Д.¹, Панева Љ.¹, Тозија Ф.¹, Чортаноски Љ.², Неделковска М.³

СОСТОЈБАТА И ПРЕВЕНЦИЈАТА НА МАЛИГНИТЕ НЕОПЛАЗМИ НА УСНАТА, ВО УСНАТА ПРАЗНИНА И НА ФАРИНКСОТ, РЕГИСТРИРАНИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА

¹РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА-Скопје,
СТОМАТОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ-Скопје, ²Клиника за орална хирургија,
³Клиника за дентална патологија и терапија

Малигните неоплазми претставуваат еден од водечките медицински и социјално-економски проблеми и според податоците на СЗО, тие се втората водечка причина за смрт во земјите на европскиот регион. Цел на трудот е, врз база на согледаната состојба на малигните неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот (ш.140-149), како "превентивни" малигни неоплазми, и пресметаните статистички параметри, да се изврши анализа и да се донесат заклучоци за превенција, посебно од аспект на потребата за дејствување на стоматолошката дејност како дел од примарната здравствена заштита.

Во изготвувањето на трудот, применет е социјално-медицински, епидемиолошки, ретроспективен метод за согледување на проблемот преку обработка на податоците на медицинската документација и евиденцијата, преку презентација на показателите за болничкиот морбидитет од 1983 до 1987 година во Р. Македонија.

Во болничко-стационарната дејност бројот на регистрирани малигни неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот, во анализираниот петгодишен период е намален за 17,5%. Највисоката стапка на болничкиот морбидитет во 1987 е кај лекуваните од малигна неоплазма на усната и во општата популација изнесува 4,65‰ кај мажите 7,67‰ а кај жените 1,54‰ на 100 000 жители.

Превенцијата на овие заболувања по пат на контрола на факторите на ризик, раното откривање, навременото и адекватно лекување и рехабилитацијата се важен сегмент во здравствената заштита на населението.

Малигните неоплазми денес претставуваат еден од водечките медицински, но и социјално-економски проблеми и, според податоците на Светската здравствена организација, тие се втора водечка причина за смрт во земјите на европскиот регион, веднаш по болестите на циркулаторниот систем. Промените во старосната структура на населението укажуваат дека проблемот на малигните неоплазми ќе биде уште поизразен поради понатамошното стареење на населението, порастот на ризик факторите во животната и работната средина.

Група малигни неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот (шифра 140-149), како "превентивни" малигни неоплазми, бараат систематско истражување и собирање податоци, посебно од аспект на потребата за програмско дејствување на стоматолошката дејност, како дел од примарната здравствена заштита, во спроведувањето на програмите на онколошката здравствена заштита по пат на реализација на мерките за превенција, рана регистрација, воведување едноставни методи за дијагностика, лекување и рехабилитација.

Според податоците на Светската здравствена организација, по повод Светскиот ден на здравјето 7 април 1994 година, под мотото "Орално здравје за здрав живот", оралниот карцином е витално заканувачки проблем во сите земји во светот. Посебно се нагласени оралните навики, меѓу кои тутунот како најопасен, водечки ризик фактор во настанувањето на оралниот карцином: може да се развие и по 20 години дејствување на иритирачкиот фактор.

Според податоците на Светската здравствена организација, во структурата на сите

Клучни зборови: епидемиолошка студија; неоплазми, неоплазми на усната; неоплазми во усната; неоплазми на фарингсот

малигни неоплазми, оралните карциноми го заземаат шестото место во светот.

Цел на трудот е да се согледа состојбата на регистрираниот болнички морбидитет од малигни неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот (шифра 140-149) како "превентивилни" малигни неоплазми, во периодот 1983-1987 година во Република Македонија.

Врз база на пресметаните статистички параметри и показатели, од трудот се очекува да се согледа здравствената состојба на населението и донесат заклучоци за преземање мерки на превенција на овие заболувања по пат на контрола на факторите на ризик, рано откривање, навремено и адекватно лекување.

Прикажаните податоци и добиените показатели за здравствената состојба на населението треба да послужат како основа во понатамошната работа и заземањето ставови по проблемот.

Материјал и метод

Во текот на изготвувањето на трудот, применети се повеќе методи на работа: социјално - медицински, епидемиолошки, ретроспективен, и тоа преку обработка на податоците од медицинската документација и евиденција. Притоа е користена автоматската обработка на податоци (АОП) од Извештајот за стационарно лекувано лице од 1983 до 1987 година во Р. Македонија, при Републичкиот завод за здравствена заштита во Скопје.

Резултати и дискусија

Во болничко-стационарната дејност во периодот 1983-1987 г. во Р. Македонија бројот на лекуваните болни од малигни неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот (шифра 140-149) е намален за 17,5%, од 360 во 1983 година на 297 во 1987. Стапката на морбидитет на 100 000 жители од 18,02‰ е намалена на 14,10‰, а учеството на лекуваните од оваа група малигни неоплазми во вкупно лекуваните од малигни неоплазми е намалено од 5,34% на 3,62% за истиот период (таб. 1).

ТАБЕЛА 1. МОРБИДИТЕТ ОД МАЛИГНИ НЕОПЛАЗМИ НА УСНАТА, ВО УСНАТА ПРАЗНИНА И НА ФАРИНКСОТ НА 100 000 ЖИТЕЛИ КАЈ ЛЕКУВАНИ БОЛНИ ВО БОЛНИЧКИТЕ ОДДЕЛЕНИЈА И УЧЕСТВО ВО ВКУПНО ЛЕКУВАНИТЕ ОД МАЛИГНИ НЕОПЛАЗМИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ 1983-1987 ГОДИНА

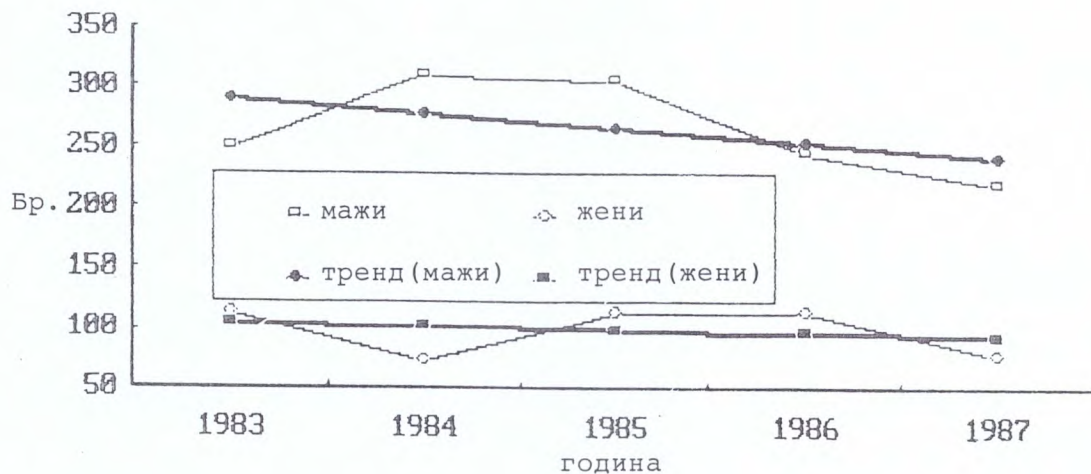
Година/ Дијагноза		1983	1984	1985	1986	1987	Индекс 87/83
Вкупно малигни неоплазми (140-208, 230-239)	број	6735	6852	7774	7674	8206	121,84
	Мб‰	337,14	338,30	378,71	368,99	389,58	
Малигни неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот (140-149)	Број	360	382	416	358	297	82,50
	Мб‰	18,02	18,86	20,26	17,21	14,10	
	% од вкупно	5,34	5,58	5,35	4,67	3,62	

ТАБЕЛА 2. ДВИЖЕЊЕ НА БРОЈОТ НА ЛЕКУВАНИТЕ БОЛНИ ОД МАЛИГНИ НЕОПЛАЗМИ НА УСНАТА, ВО УСНАТА ПРАЗНИНА И НА ФАРИНКСОТ ВО БОЛНИЧКИТЕ ОДДЕЛЕНИЈА, МОРБИДИТЕТ НА 100 000 ЖИТЕЛИ И СТРУКТУРА СПОРЕД ПОЛОТ ВО Р. МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ 1983-1987 ГОДИНА

Година	ВКУПНО				МАЖИ				ЖЕНИ			
	број	Индекси			број	Индекси			број	Индекси		
		базични	верижни	%		Мб‰	%		Мб‰	%		
1983	360	100		100	248	100	24,48	68,9	112	100	11,37	31,1
1984	382	106,11	106,11	100	309	124,59	30,09	80,9	73	65,18	7,31	19,1
1985	416	115,55	108,90	100	304	122,58	29,21	73,1	112	100,00	11,06	26,9
1986	358	99,44	86,06	100	245	98,79	23,23	68,4	113	100,89	11,02	31,6
1987	297	82,50	82,96	100	220	88,71	20,60	74,1	77	68,75	7,41	25,9

Графикон 1. Движење на бројот на лекуваните болни од малигни неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот во болничките одделенија - линиски тренд, во Р. Македонија во периодот 1983-1987 г.

Графикон 2. Движење на бројот на лекуваните болни од малигни неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот во болничките одделенија - линиски тренд, според полот, во Р. Македонија во периодот 1983-1987 г.

Структурата според полот укажува на извесни разлики во зачестеноста на овие заболувања. Во целиот период доминира лекувањето на мажите во однос на жените (мажи:жени = 68,9%:31,1% во 1983 год.; мажи:жени = 74,1%:25,9% во 1987 год). Бројот на лекуваните мажи од малигни неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот во прикажаниот петгодишен период е намален за 11,3%, а намалувањето кај лекуваните жени е 31,3%. Стапката на морбидитет на 100 000 соодветно население кај мажите е намалена од 24,48‰ во 1983 г. на 20,60‰ во 1987 г., а кај жените од 11,37‰ на 7,41‰ на 100 000 женско население за истиот период (таб. 2).

Развојната тенденција на малигните неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот кај вкупно лекуваните болни од овие заболувања во болничките одделенија и според полот, прикажана е на графиконите 1 и 2, каде што сите три линии означуваат тренд на намалување.

Во структурата на лекуваните болни од овие заболувања по локализацијата на малигните неоплазми, според Меѓународната класификација на болестите, повредите и причините за смрт (IX ревизија), во 1987 г. најзастапена била малигната неоплазма на усната (шифра 140) со 33,0%, потоа малигната неоплазма на назофарингсот (шифра 147) со 15,5%, на трето место е малигната неоплазма на големите плун-

кини жлезди (шифра 142) со 11,5% застапеност. Во 1983 г. третото ранг-место го заземала

малигната неоплазма на јазикот (шифра 141) со 11,1% (таб. 3).

ТАБЕЛА 3. СТРУКТУРА И МОРБИДИТЕТ ОД МАЛИГНИ НЕОПЛАЗМИ НА УСНАТА, ВО УСНАТА ПРАЗНИНА И НА ФАРИНКСОТ НА 100 000 ЖИТЕЛИ КАЈ ЛЕКУВАНИТЕ БОЛНИ ВО БОЛНИЧКИТЕ ОДДЕЛЕНИЈА СПОРЕД ЛОКАЛИЗАЦИЈАТА ВО Р. МАКЕДОНИЈА ВО 1983 И 1987 Г.

Малигни неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот	1983			1987			Индекс 1987/88
	Број	Мб‰000	%	Број	Мб‰000	%	
Вкупно (140-149)	360	18,02	100,0	297	14,10	100,0	82,50
140. На усната	153	7,65	42,5	98	4,65	33,0	64,05
141. На јазикот	40	2,00	11,1	23	1,09	7,7	57,50
142. На големите плункини жлезди	32	1,60	8,9	34	1,61	11,5	106,25
143. На десните	2	0,10	0,6	6	0,28	2,0	300,00
144. На дното на усната празнина	13	0,65	3,6	23	1,09	7,7	176,92
145. На други и неозначени делови на устата	25	1,25	6,9	11	0,52	3,7	44,00
146. На орофарингсот	3	0,15	0,8	31	1,47	10,4	1033,30
147. На назофарингсот	69	3,45	19,2	46	2,18	15,5	66,66
148. На хипофарингсот	19	0,95	5,3	21	0,99	7,1	110,52
149. На други и слабоозначени локализации	4	0,20	1,1	4	0,18	1,4	100,00

Во структурата според полот и локализацијата на малигните неоплазми, во 1987 година мажите биле најмногу лекувани од малигна неоплазма на усната (шифра 140) - 37,3%, потоа од малигна неоплазма на назофарингсот (шифра 147) - 17,7% и од малигна неоплазма на орофарингсот (шифра 148) - 13,2%, а жените од малигна неоплазма на дното на усната празнина (шифра 144) - 24,7%, од малигна неоплазма на усната (шифра 140) - 20,8% и од малигна неоплазма на големите плункини жлезди (шифра 142) - 18,2%.

Стапките на морбидитет на 100 000 жители кај вкупно лекуваните болни од малигни неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот во болничките одделенија, според полот и локализацијата на заболувањата, ја следат процентуалната застапеност, односно заемаат исто ранг-место како и според структурата. Највисоката стапка на болнички морбидитет во 1987 година, во општата популација, била кај лекуваните од малигна неоплазма на усната - 4,65‰000. Кај лекуваните мажи, највисоката стапка на болнички морбидитет од малигна неоплазма на усната е 7,67‰000 на 100 000 машко население, а кај лекуваните жени со највисока стапка е малигната неоплазма на дното на усната празнина - 1,82‰000 на 100 000 женско население.

Стапките на морбидитет од овие заболувања на 100 000 соодветно население, според полот и возрастните групи, највисоки се во возрастната група од 60 и повеќе години кај двата пола. Во 1987 год. кај мажите таа стапка изнесувала 108,13‰000, а кај жените 31,52‰000, намалени во однос на 1983 година (114,56‰000 за мажи; 56,63‰000 за жени); во возрастната група 40-59 години стапката на морбидитет кај лекуваните мажи во 1987 година изнесувала 42,75‰000 на 100 000 машко, кај лекуваните жени 15,27‰000 на 100 000 женско население од соодветната возраст. Во другите возрастни групи стапките се значително пониски и ја следат структурата.

Во текот на анализираниот период (1983-1987 год.), кај лекуваните болни од малигни неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот во болничките одделенија во Р. Македонија, најголем број болнички денови (12 128) се остварени во 1987 година, со најдолго просечно траење на лекувањето 40,8 дена по еден лекуван болен, зголемено за 14 дена во однос на 1983 година.

Според одделни локализации на малигните неоплазми од оваа група, во 1987 год. најдолго се лекувани болните од малигна неоплазма на јазикот (шифра 141) и од неоплазма

на назофарингсот (шифра 147), со просечно лекување 51,4 дена по еден болен, зголемено во однос на 1983 година за 33,9 дена кај лекуваните од малигна неоплазма на јазикот, за 23,5 дена кај лекуваните од малигна неоплазма на назофарингсот.

Анализата на движењето на малигните неоплазми на усната, во усната празнина и на фарингсот, лекувани во болничко-стационарната дејност, во прикажаниот петгодишен период во Р. Македонија покажува тренд на опаѓање. Просечното траење на лекувањето, изразено во денови по еден болен, зголемено е за 52,2%. Најголем напредок во спречувањето на заболувањата од малигните неоплазми во наредниот период треба да се оствари со вклучување на најширок круг институции и здравствени работници во примарната здравствена заштита, со поддршка и помош на секундарно и терцијарно ниво, а и со формирање на специјализирани стручно-методолошки институции од областа на онколошката заштита.

Програмата на онколошката заштита од малигни заболувања на групата локализации на усната, во усната празнина и на фарингсот треба да се планира и реализира и во стоматолошката дејност, како составен дел на примарната здравствена заштита, и тоа по пат на мерки за превенција, рано откривање, дијагностика, лекување и рехабилитација.

CONDITIONS AND PREVENTION OF MALIGNANT NEOPLASMS OF LIPS, MOUTH AND PHARYNX AS REGISTERED IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Čkaleska D., Paneva Lj., Tozija F., Cortanovski Lj., Nedelkovska M.

Summary

Malignant neoplasms are among the leading medical and socio-economic problems, and according to WHO data, they are the second cause of death in the countries of the European region.

The aim of this paper is, on the basis of analysis of records of malignant neoplasms of the lips, mouth and pharynx (code 140-149), considered as preventable malignant neoplasms, and on the basis of calculated statistical parameters, to make conclusion on prevention of these malignancies, especially from the aspect of efficient dental activities being the part of the overall primary health care.

A socio-medical, epidemiologic and retrospective methods have been applied in order to analyse the problem by processing data from the medical records and by presentation of hospital morbidity between 1983-1987 in R. of Macedonia.

As to hospital data, the number of registered malignant neoplasms in the mouth in the general population is 4,65‰ (7,67‰ in males, and 1,54‰ in females) per 100 000 inhabitants.

Prevention by controlling risk factors, early detection, timely and adequate treatment and rehabilitation is suggested to be an important point in health protection procedures.

Key words: epidemiologic studies; lip neoplasms; mouth neoplasms; pharynx neoplasms

Литература

1. Pirc B, Milat D. Osnovi istraživanja u zdravstvu. "Informator" Novinsko izdavački, štamparski i birotehnički zavod, Zagreb, 1975.
2. БЛАГОЕВ Б. Основи на статистиката и статистика на наследството. Универзитетска печатница "Кирил и Методиј", Скопје, 1985.
3. ЈАКОВЛЈЕВИЌ Ѓ, НОВАКОВ С. Socijalna medicina. NIŠRO "Dnevnik", Novi Sad, 1987.
4. O'DONNELL EW. Early detection and diagnosis of cancer. Mosby Company, St Louis, 1962.
5. BERTOIN P. Exereses et plasties labiales. Rev Stomatol Chir Maxillofac 1970; 71(3).